

I. - Zlotřilci, zlobivci a přemyslníci

Beranův zkažený den

„Vstávej, máš nejvyšší čas.“ Hlas matky byl stále naléhavější a protivnější. Beran jen se vším úsilím otevřel jedno oko. Viděl ji nad sebou, ustaraností o něho dopálenou a třesoucí jím nyní již celou silou. Ta mě nenechá, pomyslíl zklamaně, pohlížeje jí do tváře oběma očima. Ne, vůbec se mu nechtělo vstávat a jít na směnu do cihelny, kam minulý týden nastoupil. Ale to měl odpolední, a to ještě šlo. Tento týden na něj připadla ranní směna a vstávat každý den před pátou se mu vůbec nechtělo. Výdělek 70,- Kč na hodinu nebyl ještě tak zlý, ale chodit sem každý den a osm hodin dělat pořád totéž. Vozíkem k peci a naložit. Vozíkem do haly a vyložit. Hned první den se mu to přestalo líbit.

Těžce vzdychl, chystaje se namluvit matce, že je nemocný. Vzápětí tento první nápad zavrhl. Matka mu nemoc neuvěří. Pomalu vstal, škrábaje se na hlavě, usilovně přemýšlejíc, co by mu matka mohla uvěřit. Nálada se mu zlepšila, když od stolu zavoněla vajíčka na špeku a káva. Zakrojil chleba, a jak vyjedl pánev, zapálil si cigaretu ke kávě, smířujíc se s odchodem do práce.

„Dělej, Kozel už jde,“ kývla máma hlavou k oknu.

„Já ti to neřek?,“ šťastně se narovnal, jak mu hlavou bleskl nápad. „Prohodil jsem si s Kozlem směnu, někam potřebuje jet,“ dodával neurčitě.

„Tos mi neřek,“ nedůvěřivě na něj pohlédla a cosi ji nutkalo, aby vyběhla za Kozlem na ulici a zeptala se ho. Ale pak pochyby zahнала, přece hned druhý den práce nenechá. Vydržel vždy aspoň čtrnáct dní. A tak uklidněná, mu pověděla, kde má oběd, a jak si všechno ohřeje, a co si má vzít sebou na svačinu. Ještě jednou se rozhlédla po kuchyni, smutně se usmála na syna, a pak utíkala do krámu otevřít.

Naplánovala si to před šesti léty, když manžel zemřel, dobře. Pronajala si od obce prodejnu, kterou nikdo, tady v horách nechtěl. Nájemné bylo jen symbolické, a tak mohla, i když toho příliš neprodala, ukládat něco stranou. A jednou, těšila se, prodejnu koupí, syn se ožení a budou mít živobytí. Jen kdyby už začal něco pořádného dělat. Jeho táta taky žádnou práci nevymyslel, ale aspoň do ní chodil, a nějakou korunu přinesl. A pak umře, když bylo nejvíc potřeba, aby na kluka dohlédl, pomyslíla hořce. A ten zvlčil. Ani ne, opravovala sama sebe v duchu. Nezvlčil, jen zludračil. Ale už byla u krámu, a začaly jí jiné starosti.

Beran doma zatím rozmýšlel, zda se vrátit do postele, nebo ne. Nakonec se raději oblékl, a přemýšlel, co by ještě snědl. Měl pořád hlad. Rozhodl se, ohřát si oběd, však v poledne něco vymyslí. Když dojedl, uviděl oknem mámu, jak běží domů. Něco zapoměla, bylo první, co jej napadlo. Jak si všimnul jejího rozkládání rukama, a pohybu rtů, poznal, že se nevrací pro něco, co zapoměla, ale dozvěděla se nějakou náhodou, jak si ráno vymýšlel.

Byla to bohužel pravda. K jeho smůle přišla nakupovat Kozlová, která chtěla potěšit mámu, jak Kozel chválil jejího syna, s kterým včera začal dělat. Máma na ni udiveně hleděla. Pak se přeptala, zavřela krám a už uháněla domů, si s ním všechno vyřídit. Dál už nečekal, vzal boty, a když máma otvírala domovní dveře, utíkal zrovna zahradními vrátky k lesu. Vyběhla ještě za dům, ale to už byl za smrkem. Viděl, jak mávla zlostně rukou, celá skleslá se pomalu otočila, aby šla zase do krámu.

Usedl pod strom, a přemýšlel, co bude dělat. Bylo mu dobře, najezený, celý den před sebou, nemusel do práce, sluníčko svítilo, a tak nemusel hledat ani přístřešek. Náladu mu poněkud pokazila myšlenka na večer. Do hospody bez peněz jít nemůže. Šenkýř už mu na dluh nedá, má tam sekeru zařatou hodně hluboko. Doma ho čeká nadávání mámy. Čím přijde později, tím bude nadávat méně. Mohl by k někomu zajít, ale ke komu. Marně přemýšlel. Všude se ho brzy snažili zbavit. U svobodných kamarádů, to byli rodiče, u ženatých,

manželky. A tak může jedině do té hospody, ale kde sehnat nějakou korunu. Vzdychl nad takřka neřešitelným problémem.

Vstal, a vydal se dál do lesa. Asi za půl hodiny narazil na krmelec a oči se mu rozzářily. Na krmelci svítila nová plechová střecha. Odhadoval, že by mu za ní ve sběrně šrotu mohli dát tak dvě, možná i tři stovky. Hospoda nabývala konkrétních obrysů. Prohlédl si ji, a seznal potřebu nářadí. Na oddělení, a potom i na její rozbití na menší kusy. Celou od něj šroťák nevezme. Bojí se policajtů. A tak se vydal domů pro kárku a nářadí. Na kraji vsi mu dnes přálo štěstí po druhé. Před Vrbovými stála stará konev na mléko, a asi starý Vrba v ní měl rozpuštěné vápno. Tak brzy už chce bílit, pomyslí si Beran a konev vylil a prázdnou si vzal sebou. Také z ní nadělá šrot, bude o nějakou korunu víc, pomyslí.

Napřed se ještě podíval z horní ulice k máminu krámku, a když před ním viděl skupinu žen, oddychl si. Báby ještě kecají, a čekají na chleba, poznal podle doby. Tak má minimálně dvě hodiny času. Než chleba přivezou, a máma čekající skupinu žen vyřídí. Teprve pak by mohla přijít domů, a to on už bude dávno pryč. Vytáhnul z kůlny kárku, a pak s konví zašel do sklepa. Uchytil ji do svěráku a snažil se ji rozbít. Marně. Pot z něj řinul, ruce měl otlučené a poškrábané, ale konev vzdorovala. Co s ní, potvorou. Přece ji nenechá tady, nebo nepůjde vrátit Vrbovi. Bezděčně se rozhlížel po sklepě, a najednou se rozzářil. V koutě stála, o zed' opřená palice. Vyndal konev ze svěráku, a upevnil ji u zdi. Vzal palici, rozmáchnul se a vši silou udeřil do konve. Palice odskočila, ale na konvi viděl malý důlek s prasklinkou. A tak mlátil znovu a znovu, až se mu ji podařilo znetvořit tak, že konev připomínala už jen velmi vzdáleně.

Vzal ji a dal i s nářadím do kárky, a zaběhnul ještě do kuchyně. Vzal ze spíže chleba, chtěl si vzít všechny. Ale vzpomněl si, že máma by k buřtovému guláši nic neměla. Ukrojil si tedy jen tři krajíce, a zbytek vrátil, a sebral konzervu vepřového. Kouknul na hodiny, dvanáct, akorát čas, aby vypadnul. Tašku s jídlem přihodil do kárky, a uháněl ke krmelci. Chvilí přemýšlel, zda se napřed najíst nebo servat plech ze střechy. Začal s plechem. Skoro hodinu trvalo, než ho sundal, a další než rozdělal na kusy. Konečně hotovo, vydechl. Zdola slyšel vlak, co jede v půl třetí. Rychle pojíst, a pak uhánět do sběrně.

Šroťák, proti jeho očekávání mu za všechno nabídnul dvě stovky. „To je málo,“ přešlapoval, jakoby chtěl odejít. „Můžeš s tím zajet do města, možná ti dají víc,“ poškleboval se mu šroťák. Do města bylo dvacet kilometrů. „Tak jo,“ přikývnul, a hodil rozbitý plech a konev na hromadu. Vzal dvě stovky, vyloudil ještě tři cigarety, a hurá do hospody.

„Co tu chceš,“ nevrle ho přivítal hospodský.

„Jdu ti dát něco na dluh, a dám si pivo,“ řekl rozvážně, a ke své lítosti, položil na pult stovku. Zapomněl si u šroťáka říci o drobnější, a ten mu dal dvě stokoruny.

Hospodský pohlédl na stovku, pak na něho, ale pivo roztočil, a Beran si sednul ke stolu. Ať mi půllitr donese, když platím, pomyslí si, a zapálil si první cigaretu.

„Sakra, ty si dneska nějak dopřáváš,“ položil před něj hospodský pivo. „To ti v cihelně už dali zálohu.“

Než stačil odpovědět, ozval se z kouta Kozel, a Beran se zakabonil, jako ho jen mohl přehlédnout. „Hovno mu daj, a ne zálohu. Byl tam akorát včera. Dneska už nepřišel. Sedmdesát kaček za hodinu je pro něj málo, pro lorda,“ odfrknul. A pak nadával, jak musel tahat vozíky sám.

„Jak to, že nic nedostanu. Včera jsem tahal celej den, tak to je pět set šedesát korun. Hned zítra si pro ně půjdu,“ rozzlobil se Beran, že mu nechtějí nic dát, i když tam celý den dělal.

„To jo, včera jo. Ale dneska máš áčko, a tak ti všechno strhnou,“ smál se mu Kozel.

Beran se zachmuřil, a poklesla mu ramena, Všichni ho šidí. Včera cihelna o pět set šedesát korun. Dneska šroták o takový dvě stovky. Tak pěkně ten den začínal, a takhle končí, celý sklesl a poručil si ještě jedno pivo.

„Napřed ukaž peníze. Abys mi nepropil tu stovku, co jsi vrátil na dluh,“ křikl hospodský.

„Tady, vidíš,“ hodil Beran na stůl druhou stovku.

„Tak ti započítám na dluh sto padesát korun. Jedno pivo ti ještě natočím, a za těch dvanáct korun si vyber cigarety nebo malý pivo,“ sebral hospodský stovku.

„Ty mě pěkně štveš, si až moc klidnej,“ zařval Beran, ale to bylo všechno. Víc si, věděl sám, nemohl dovolit. Chlapi by určitě pomohli hospodskému, a tak se rozhodnul pro cigarety a natočené pivo si šetřil. Byl našťvaný na celý svět, a navíc si ho chlapi začali dobírat. Smůla ho provází. A to si ještě před dvěma hodinami myslel, jak mu dnes všechno nádherně vyjde. A to nejhorší teprve mělo přijít.

„Tady jsi, ty lumpe,“ ozval se hned ve dveřích starý Vrba, a třemi kroky se ocitl před stolem Berana.

„Co je, jste nějak divokej,“ pokoušel se aspoň slovně o odpor.

„To teprve budu. Jestli mi do dvou dnů nepřineseš konev s vápenným mlíkem.“

„Co blbnete, jaká konev, jaký vápno,“ pokoušel se Beran o smích.

„To mlíko, co jsi dnes dopoledne vylil, a konev co jsi ukrad. A drž hubu, někdo tě viděl, a já jsem se zašel podívat do sběrny,“ vysvětlil mu Vrba rezolutně.

„A co jako uděláte, udáte mě policajtům,“ snažil se ještě Beran vzdorovat.

„To mě ani nenapadne. To by se ti líbilo. Zavolají tě pak na radnici, dají pokutu, kterou zaplatí máma, a ty se budeš jen chechtat. Tak to ne. Jestli neuděláš, co jsem ti teď řek, tak tě moji kluci pozítří nabijou hubu. A potom zase, aby ti do tý tvý palice vpravili aspoň kousek rozumu,“ odpověděl Vrba už ve dveřích, kterými za sebou prásknul.

Chlapi se v koutě začali chechtat, a Berana si dobírat. Ten rázem dopil pivo, sebral cigarety, a skoro zdrceně z hospody odešel. Věděl, že Vrba nemluví nadarmo. Bude muset sehnat konev a vápno. Jsem holt smolař. Takový krásný den to mohl být, a takhle prašivě skončil.

Nápravníkův boj

Nápravník přišel o zaměstnání kvůli snížené příčetnosti. Podivil se proč, ale nakonec ani neprotestoval, jak byl dosud zvyklý. Protestovat proti každému a proti všemu. Neboť chtěl dělat čest svému příjmení a napravit svět. Zatím se mu to příliš nedařilo. Místo, aby u lidí získával úctu a vážnost, většinou mu nadávali, nebo se mu vysmívali. To druhé jej trápilo, nadávání ani ne. Vzpomněl si vždy na všechny, co svět napravovali před ním, a se žádným z nich se vládcí společnosti nemazlili. V řadě případů, ani jejich normální vrstevníci. Některé z nich setnuli, řadu jich upálili, výjimkou nebylo ani oběšení a jiné způsoby poprav, další vyhnali ze země. On byl vyhnán jen ze zaměstnání. Při posledním pohovoru, seděli proti němu vedoucí personalista a závodní lékař, sdělující mu, proč u nich musí skončit. Nejprve se rozzlobil, protože i v bývalém podniku bylo hodně věcí k nápravě. Ale nakonec uznal argumenty lékaře, že takto bude mít pro svou činnost daleko více času a ještě bude pobírat i invalidní důchod, takže bude zabezpečen.

Ráno vstal jako jindy, a až při snídani si uvědomil, že už do práce nemusí. Zašel tedy pro noviny, a po jejich přečtení, napsal dopisy upozorňující na nesprávnosti, které se z nich dozvěděl. Psal vždy tomu, u kterého předpokládal odpovědnost a možnost nápravy. Když ho nedokázal určit, psal prezidentovi nebo předsedovi vlády, které pokládal za odpovědné ve

všech ostatních případech. Jak dopsal, byl akorát čas k obědu. Obléknul se a šel do blízké hospody, stavujíc se cestou s dopisy na poště. Kupodivu, dnes tu bylo vše v pořádku, a on neměl možnost zasáhnout.

V hospodě se hned ve dveřích zachmužil. Viděl dva uředníky, mající u talířů postavená piva. Ani vteřinu se nerozpakoval, a zasáhnul. Poučil je, i hostinského, o porušení zákona. Všichni tři na něj hleděli připitoměle, nemohli pochopit, co po nich vlastně chce. Když jeho ječení přibíralo na intenzitě, vrátili kluci pivo hospodskému, který je vylil. Nápravník spokojeně usedl k jednomu ze stolů, nechal si přinést pivo a jídelní lístek. Nejprve zkontroloval míru, a když zjistil její dodržení, postavil po upití pivo zpět na stůl. Dlouho prohlížel nabídku jídel, až se rozhodnul pro hovězí polévku.

„Co k tomu,“ ptal se hospodský.

„Nic už. Mně to stačí.“

Hospodský šel tedy pro polévku, a celou cestu rozmýšlel, jestli mu do ní nemá plivnout. Ale nakonec to neudělal, čehož vzápětí litoval, když po něm Nápravník chtěl při placení, aby mu vrátil dvacetník. „Ten ale neexistuje, už aspoň tři roky,“ bránil se zoufale.

Nápravník na něj vyčítavě pohlédl, a přitom mu sdělil, že smí účtovat ceny pouze tak, jak je má uvedeny v ceníku nebo na jídelním lístku. Tam je polévka za 19,90 a rovněž pivo je za stejnou cenu. Tedy dohromady je to 39,80, a protože mu dal Nápravník dvě dvacetikoruny, je mu povinen 20 haléřů vrátit.

„Ale dvacetník už není“

„Tak mi dejte dva desetníky.“

„Ty už také nejsou. Haléře už prostě nejsou. Nejmenší jsou koruny.“

„Pokud nejsou, jak je možné, že uvádíte v haléřích ceny,“ zeptal se Nápravník přísně.

„To se tak píše, a pak se to zaokrouhluje,“ naříkal hospodský.

Nápravníkovi kmitlo hlavou nějaké nařízení nebo právní předpis o zrušení haléřových mincí, a jak si mají přitom prodávající a kupující počínat. Nemohl si ale nyní vzpomenout, jak to bylo přesně stanoveno. Byl muž spravedlivý, a tak vstal a rozloučil se slovy, „posoudím doma, a přijdu vám říci jak si počínat.“

Když odešel, přemýšlel hospodský, kde by mohl sehnat jed na krysy, proklínajíc tohoto hosta.

Ten zatím šel domů, když spatřil přeplněný odpadkový koš. Zastavil se, stál před ním další úkol. Zjistil název ulice, a vydal se za starostou. Na chodbě úřadu byla fronta žadatelů o sociální dávky, kterým Nápravník okamžitě vyčetl, že zneužívají dobrodiní státu, místo aby čistili ulice. Dostalo se mu několika nadávek, ale kupodivu i vysvětlování, proč jsou tady, a ne tam, kde by podle něj měli být. Sice ho všichni znali, ale nikdo nevěděl na základě čeho, se na ně osopuje, a to kdykoliv je potká. Jeho zanícenost, nesmlouvavá přísnost, to že jim klidně říkal, co se jiní neodvážili, v nich vzbuzovalo podezření, že je nějakým úředníkem, který je těch dávek může zbavit.

Jak je dostatečně napomenul, pokračoval ke kanceláři starosty. Sekretářka, jak ho spatřila ve dveřích, ztratila dobrou náladu, kterou dosud měla, a automaticky šla oznámit jeho přítomnost starostovi, který vyšel s ní, aby nemusel Nápravníka zvat k sobě. Vyslechl stížnost, a pokrčil rameny, vysvětlujíc vše nedostatečnou kapacitou Technických služeb. Nápravník se nasupil pro tak lacinou výmluvu, a poukázal na lidi stojící na chodbě, z nichž více než polovina překypovala zdravím a energií, kterou by mohli využít při úklidu města, jak řekl hlasem, nepřipouštějícím odpor.

„Já jim to ale nemůžu nařídit, to by museli chtít sami,“ bránil se starosta.

Jeho odpověď považoval Nápravník za další ubohou výmluvu, a zeptal se přísně, „a mluvil jste s nimi o tom.“ Ironicky se usmíval, když starosta přiznal, že ne.